

Wdrażanie zasady zrównoważonego rozwoju w przestrzeni miasta

– uwagi z perspektywy wybranych projektów realizowanych w Szczecinie

W ostatnich kilkunastu latach kształtowanie przestrzeni polskich miast ściśle wiąże się z realizacją zasady zrównoważonego rozwoju, w której kategorię centralną stanowią potrzeby mieszkańców, a ich zaspokajanie stanowi podstawową powinność władz samorządowych.

Zasada zrównoważonego rozwoju stanowi jeden z wyznaczników przekształceń współczesnych polskich miast. W jej ramach mieści się bowiem nie tylko ochrona przyrody czy kształtowanie ładu przestrzennego, ale – co słusznie eksponuje Trybunał Konstytucyjny – także „należyta troska o rozwój społeczny i cywilizacyjny, związany z koniecznością budowania stosownej infrastruktury, niezbędnej dla – uwzględniającego cywilizacyjne potrzeby – życia człowieka i poszczególnych wspólnot”. To właśnie dlatego zarówno w myśleniu o mieście, planowaniu jego rozwoju, jak i w konkretnych działaniach realizacyjnych tak ważne jest dostrzeganie potrzeb mieszkańców. Niewątpliwie tego typu założenia doprowadziły Charlesa Montgomery’ego, jednego z najbardziej cenionych współczesnych specjalistów w dziedzinie urbanistyki, do sformułowania myśli: „miasto to środek do celu, jakim jest pewien określony styl życia”.

W jaki sposób zasada zrównoważonego rozwoju przenika do kreowania polityki miasta, a w dalszej kolejności – przekształcona w konkretne projekty realizacyjne – staje się częścią tkanki miasta? Aby ten proces został uruchomiony, w pierwszej kolejności zasada zrównoważonego rozwoju musi zostać zakotwiczona w dokumentach strategicznych i planistycznych miasta.

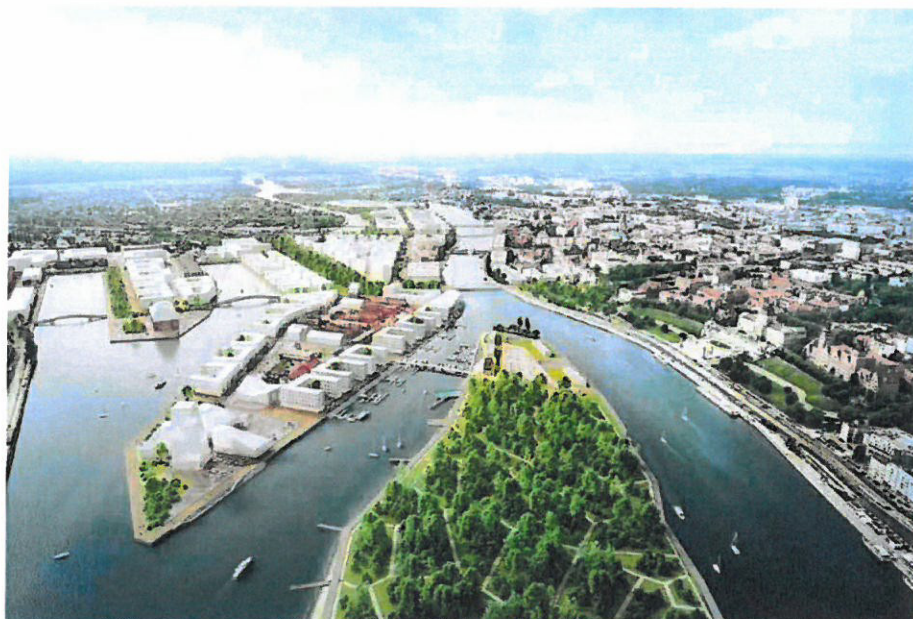
W przypadku Szczecina ma to miejsce zarówno w przypadku długofalowej wizji rozwoju, tj. Strategii Rozwoju Szczecina do 2025 roku (SRS 2025), jak i strategii marki miasta – projekt Szczecin Floating Garden 2050. Oba te dokumenty bazują na niekwestionowanych atutach miasta, jakimi są potencjały: ekologiczno-przyrodniczy (woda, zieleń, przestrzeń), społeczny (wolność, tolerancja, otwartość na idee, poszanowanie przyrody i przedsiębiorczość mieszkańców) i kulturowy (wielokulturowość i umiędzynarodowienie społeczności związane ze szczególnym położeniem geopolitycznym). Kiedy spojrzymy na te walory z perspektywy zrównoważonego rozwoju, łatwo dostrzec, że znajdują one wyraźne odzwierciedlenie w celach strategicznych określonych w SRS 2025: pierwszy cel strategiczny „Szczecin – miasto wysokiej jakości życia” i składające się nań cele operacyjne „Ochrona oraz wykorzystanie walorów przyrodniczych” oraz „Rewitalizacja i rozwój przestrzeni miejskiej”. Wyraźna jest też ekspozycja wykorzystania walorów naturalnych determinująca długofalową wizję rozwoju¹.

Wskazane cele operacyjne znajdują odzwierciedlenie w realizowanych obecnie projektach. Doskonałym przykładem wdrażania zasady zrównoważonego rozwoju jest niewątpliwie projekt rewitalizacji szczecińskiego śródmieścia.

dr hab. Daniel Wacinkiewicz, prof. US

zastępca prezydenta miasta Szczecina
Wydział Prawa i Administracji US

Międzynarodowy Konkurs Architektoniczno-Urbanistyczny „Łasztownia. Nowe Serce Miasta”; organizator: Miasto Szczecin

Wizualizacja: Maćków Pracownia Projektowa

Na wstępie zauważyć należy, że w wypowiedziach na temat rewitalizacji często pojawia się koncentracja na aspekcie infrastrukturalnym i – co za tym idzie – mylne utożsamianie rewitalizacji z działaniami o charakterze stricte remontowym. W swej istocie jest to jednak proces o wiele bardziej złożony, w którego centrum znajduje się człowiek i społeczność lokalna, jaką współtworzy. To potrzeby mieszkańców, ich aspiracje i możliwości wpisują się w społeczny aspekt zrównoważonego rozwoju². Złożoność procesu rewitalizacji wynika z faktu, że w sposób kompleksowy i zintegrowany realizowane winny być różnorodne działania, których wspólnym celem jest wyprowadzanie ze stanu kryzysowego obszaru zdegradowanego. Oznacza to, że realizacja zaplanowanych działań powinna równolegle rozwiązywać problemy w sferach: społecznej, gospodarczej, środowiskowej, technicznej i przestrzenno-funkcjonalnej. Z tego powodu planując proces rewitalizacji, należy integrować różne, wzajemnie uzupełniające się i powiązane ze sobą inicjatywy (efekt synergii)³.

PRZYKŁADOWE SZCZECIŃSKIE PROJEKTY REALIZACYJNE WDRAŻAJĄCE ZASADĘ ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

Priorytety procesu rewitalizacji Szczecina zostały określone w 2010 roku w kil-

kakrotnie aktualizowanym Lokalnym Programie Rewitalizacji (LPR). Jego zasadniczym celem jest „zaplanowanie i wdrożenie działań, których realizacja przyczyni się do usuwania przyczyn degradacji wydzielonego obszaru i stworzy warunki do zrównoważonego rozwoju miasta”⁴. LPR przewiduje proces kompleksowych przekształceń kwartałów przedwojennej zabudowy śródmiejskiej, w tym zwłaszcza kompleksową zmianę walorów użytkowych i estetycznych śródmiejskiego odcinka alei Wojska Polskiego, placu Zgody i dwóch placów – w zbiegu ulicy Ściegiennego i Królowej Jadwigi i u zbiegu ulicy Obrońców Stalingradu i Wojska Polskiego.

Obok zrealizowanych już działań w kwartałach 23 i 40 na szczególną uwagę zasługuje projekt rewitalizacji kwartału 36⁵. Posługując się nim jako egzemplifikacją złożoności działań rewitalizacyjnych, warto zwrócić uwagę na przyjęty zakres prac. Obejmuje on m.in.: powstanie nowego budynku mieszkalnego z 30 lokalami, w tym 15 lokali dla osób starszych oraz niepełnosprawnych, budowę Centrum Aktywności Lokalnej – stanowiącego miejsce spotkań i integracji mieszkańców, budowę żłobka publicznego z placem zabaw zlokalizowanym na jego dachu, zapewnienie miejsc rekreacyjnych dla dzieci i osób starszych, zaprojektowanie wewnątrz kwartału fontanny po-

sadzkowej, ławek, placyków służących odpoczynkowi, stworzenie ogrodów społecznych, stworzenie warzywnika – kwietnika do prowadzenia przez osoby starsze samodzielnych upraw, bogaty program nasadzeń zieleni, jak również budowę dwukondygnacyjnego garażu podziemnego. Zakres prac oraz kompleksowe podejście do potrzeb różnych grup interesariuszy odpowiednio wpisują się w założenia zasady zrównoważonego rozwoju wdrażanej w obszarze działań rewitalizacyjnych.

Ciekawym miejskim projektem rozwojowym, silnie eksponującym zasadę zrównoważonego rozwoju, jest Projekt Łasztownia. Zmiany, jakie zaszły na tym terenie w ciągu ostatnich dziesięciu lat – choćby udane renowacje zabytków, budowa mariny, a przede wszystkim nowych bulwarów – doprowadziły do przekształcenia obszaru postindustrialnego w wielofunkcyjną przestrzeń miejską. W ciągu nadchodzących lat proces ten wkroczy w całkowicie nową fazę. Powstanie tam, determinujący rozwój Łasztowni, nowy układ komunikacyjny ułatwiający dostęp na wyspę (Most Kłodny) wraz z ekologicznym transportem zbiorowym, powstaną nowe funkcje publiczne (nowa siedziba Teatru Współczesnego, Morskie Centrum Nauki) i ogólnodostępne przestrzenie publiczne. Całościowa wizja rozwoju jest efektem przeprowadzonego przez miasto międzynarodowego konkursu na opracowanie koncepcji zagospodarowania tego terenu. Zwycięska koncepcja konkursowa przygotowana przez Pracownię Projektową Maćków doskonale odzwierciedliła zamiar transformacji: znakomicie oddano w niej relacje przestrzenne między zabytkowym kompleksem Starej Rzeźni a poja-

wiającymi się w jego sąsiedztwie nowymi formami architektonicznymi, zachowano zielony charakter Wyspy Grodzkiej, jak również wzięto pod uwagę założenia marki Floating Garden 2050, uwzględniające potrzebę dostępu do obszarów zieleni.

Innym przykładem wdrażania zasady zrównoważonego rozwoju, znajdującym silne umocowanie w dokumentach strategicznych, są działania służące ładowi ekologicznemu. Zmiana filozofii myślenia o ekologii w mieście, która nastąpiła w ciągu ostatnich lat, zaowocowała szeregiem projektów służących poprawie jakości powietrza, wody i zieleni. Chodzi tu zwłaszcza o usystematyzowany katalog działań ujęty w ramy programu „Klimat dla zdrowia”, obejmującego swym zakresem programy: „Mewa”, w którym miasto dofinansowuje wymianę pieców węglowych na bardziej ekologiczne źródła ciepła; „Platan” – służący poprawie czystości powietrza poprzez dbałość o zieleni miejską i rozwój nasadzeń; „Lilia” – dzięki któremu kontynuowane są inwestycje służące utrzymaniu najwyższej jakości wody, zwłaszcza pitnej.

W ramach projektów ukierunkowanych na poprawę jakości powietrza i walkę ze smogiem na szczególną uwagę zasługuje m.in.: rozwijanie transportu publicznego, w tym zwłaszcza rozbudowa sieci tramwajowej i niskoemisyjnej floty transportowej; inwestycje służące uspokojeniu ruchu w centrum miasta; projekty termomodernizacyjne obiektów użyteczności publicznej i zasobu mieszkaniowego; rozwój infrastruktury roweru miejskiego jako środka transportu w mieście, sprzęgnięty z tworzeniem ścieżek rowerowych; budowa sieci ekspozycji, a także inwestycja o szczególnym znaczeniu – budowa na

Ostrowie Grabowskim Zakładu Termicznego Unieszkodliwiania Odpadów dla Szczecińskiego Obszaru Metropolitalnego, jednej z najnowocześniejszych spalarni odpadów w Europie.

W tym obszarze działań mieści się również przyjęcie tworzonego obecnie planu waloryzacji i rozwoju zieleni w Szczecinie. Ma on na celu przywrócenie środowisku jego wartości i naturalnych walorów i umożliwienie zmiany sposobu zarządzania zielenią poprzez określenie podstawowych założeń, priorytetów i standardów w tym zakresie. Zasady te będą wykorzystane przy tworzeniu zintegrowanych rozwiązań urbanistyczno-ekologicznych, których przykładem może być Projekt Łasztownia, gdzie zieleni stanowi integralny element całej wizji rozwoju tej części miasta („dzielnica-ogród”).

Wskazane powyżej przykłady, jak również wiele innych projektów realizowanych w mieście, stanowią konkretne przejawy wdrażania zasady zrównoważonego rozwoju, to zintegrowane działania służące kształtowaniu ładu przestrzennego i ekologicznego, łączące dbałość o rozwój społeczny z poszanowaniem i ochroną przyrody. Za szczególnie cenne z punktu widzenia wdrażania przywołanej zasady uznaje należy projekty rewitalizacyjne – skoordynowane, kompleksowe i wieloletnie projekty, wprowadzające przemiany przestrzenne, techniczne, ekonomiczne i społeczne. Są one ukierunkowane na wyprowadzenie określonego obszaru ze stanu kryzysowego poprzez nadanie mu nowej jakości funkcjonalnej i stworzenie warunków do jego rozwoju.

Rezultatem wdrażania zasady zrównoważonego rozwoju powinno być miasto wysokiej jakości życia, dostosowane do

potrzeb mieszkańców, wykazujące dbałość o potrzeby różnych grup interesariuszy, zmierzające do realizacji Montgomeyowskiego ideału „miasta szczęśliwego”. ♦

Wybrana literatura:

- A. Balaban, *Konstytucyjna zasada zrównoważonego rozwoju*, w: *Sześć lat Konstytucji RP*, red. L. Garlicki, A. Szynt, Warszawa 2003.
- Ch. Montgomery, *Miasto szczęśliwe*, Kraków 2015.
- P. Sarnecki, Art. 5., w: *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, tom I, red. L. Garlicki, M. Zubik, wyd. II, Warszawa 2016.
- Strategia Rozwoju Szczecina 2025 „Szczecin dla Ciebie”, 19 XII 2011 r.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 6 czerwca 2006 r., K 23/05, LEX nr 197885.

¹ Równie istotny jest aspekt przestrzenny wdrażania zasady zrównoważonego rozwoju. Podstawowa rola przypada w tym zakresie Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego. Zawarte w nim ustalenia kierunkowe uwzględniają zadania miasta służące realizacji celów publicznych i potrzeb rozwoju gminy i stanowią zobowiązanie publiczne wiążące organy samorządu Szczecina przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Studium staje się w ten sposób jednym z najistotniejszych narzędzi realizacyjnych strategii miasta – tworząc zarazem warunki do zrównoważonego rozwoju miasta.

² Por. A. Jadach-Sepiolo, P. Zaremba, *Rewitalizacja źródłem zrównoważonego rozwoju społecznego*, „Europejski Doradca Samorządowy” 2015, nr 1 (26), s. 78.

³ Uwarunkowania i Kierunki Rewitalizacji Miasta Szczecin, Szczecin 2017. Opracowany na zlecenie Urzędu Miasta dokument jest syntezą przeprowadzonych badań i analiz ukierunkowanych na określenie specyfiki Szczecina oraz dotyczących go zidentyfikowanych problemów. Dokument obejmuje elementy diagnostyczne i koncepcyjne, określa granice obszaru zdegradowanego, wskazuje rekomendowane narzędzia i mechanizmy przeprowadzenia procesu rewitalizacji.

⁴ Lokalny Program Rewitalizacji dla Miasta Szczecin, Załącznik do Uchwały Nr LI/1314/10 Rady Miasta Szczecin z dnia 27 września 2010 (z późniejszymi zmianami), Szczecin 2010, s. 4.

⁵ Kwartał ograniczony al. Wojska Polskiego oraz ulicami Bohaterów Getta Warszawskiego, Królowej Jadwigi, Małkowskiego, Księcia Bogusława X.